

3. Друк Беларусі, 2012 : статыстычны зборнік / Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Нацыянальная кніжная палата Беларусі ; склад. Т. Р. Рабушка; пад агул. рэд. А. В. Івановай. – Мінск : НКП Беларусі, 2013. – 76 с.

4. Печать стран СНГ в цифрах, 2012. Статистические данные книжных палат Армении, Беларуси, Казахстана, Молдовы, России, Таджикистана, Украины / Совет руководителей книжных палат государств-участников Содружества Независимых Государств ; [сост. Т. Г. Рабушко ; под общ. ред. Е. В. Ивановой]. – Минск : НКП Беларусі, 2013. – 32 с.

*В. І. Сітава, канд. педагагічных навук, дац.,
дац. каф. тэорыі і гісторыі ІДК БДУКМ*

СУЧАСНЫЯ ТЭНДЭНЦЫ ІНФАРМАЦЫЙНА-БІБЛІАГРАФІЧНАГА ЗАБЕСПЯЧЭННЯ АДУКАЦЫІ Ў БІБЛІАТЭКАХ УВА БЕЛАРУСІ

У Рэспубліцы Беларусь дзейнічае 54 установы вышэйшай адукацыі, якія забяспечваюць падрыхтоўку высока кваліфікаваных спецыялістаў для галін эканомікі, навукова-педагагічнай дзейнасці і іншых сфер нашай і дзесяткаў замежных краін. Бібліятэкі УВА забяспечваюць інфармацыйную падтрымку дзейнасці вышэйшай школы па прадстаўленні якасных адукацыйных паслуг, развіццю навуковых даследаванняў, фарміраванню інтэлектуальна і духоўна развітай асобы студэнта. Інфарматызацыя вышэйшай адукацыі, грамадства ў цэлым, для розных сфер і абласцей якога рыхтуюцца спецыялісты, ставіць перад бібліятэкамі УВА пытанні ўдасканалення бібліятэчна-бібліаграфічнай дзейнасці. Бібліаграфічная дзейнасць бібліятэк УВА на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў трансфарміруецца пад уплывам інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій, але захоўвае і традыцыі. Аднак галоўныя набыткі бібліаграфічнай дзейнасці гэтых бібліятэк звязаны з лічбавымі тэхналогіямі і перспектыўныя кірункі яе развіцця прасочваюцца ў тэндэнцыях бібліаграфічнай практыкі бібліятэк перадавых універсітэтаў свету.

Напрамкі, па якіх вядзецца бібліаграфічная дзейнасць бібліятэк высокарэйтынгавых універсітэтаў, шырока асветлены. Вызначаны прыярытэты бібліятэк: развіццё ўнікальных лічбавых

рэсурсаў, сэрвісаў, інтэграцыйныя працэсы, дзейнасць па фарміраванні інфармацыйнай культуры. Па словах уплывовага эксперта, выканаўчага дырэктара NathiTrust Джона Уілкіна, які ўзначальвае буйнейшае лічбавое сховішча, створанае ўніверсітэцкімі бібліятэкамі Паўночнай Амерыкі і Еўропы: «першым прыярытэтам з'яўляецца захаванне, але для выканання сваёй місіі мы павінны забяспечваць доступ» [1]. Лічбавая бібліятэка і віртуальны каталог NathiTrust забяспечваюць гэтыя задачы. Карыстальнікі з любых кропак свету могуць весці пошук па назвах, аўтарах, выдаўцах, персаналіях, ISBN/ISSN, серыях, усіх палях па велізарнаму лічбавому кантэнту для мэт адукацыі і навуковых даследаванняў.

Гэтыя задачы вырашаюцца і бібліятэкамі УВА Беларусі. Па кірунку фарміравання ўласных бібліяграфічных рэсурсаў прыярытэтнае значэнне мае фарміраванне ЭК і БД. Сукупна ў ЭК бібліятэк УВА на канец 2012 г. было 8 291 854 бібліяграфічных запісаў пры наяўнасці ў фондах 29 130 960 экз. [2, с.15]. Цалкам толькі фонды бібліятэк Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта і Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта алюстраваны ў ЭК. Вынікае, што для бягучага часу ў бібліятэках УВА нашай краіны важнае значэнне захоўваюць карткавыя бібліяграфічныя формы, якія ствараюцца і выкарыстоўваюцца на аснове традыцыйных тэхналогій.

Сучасныя web-каталогі забяспечваюць шматаспектны бібліяграфічны пошук па базах даных, навігацыю з выкарыстаннем тэзаўрусаў, даведнікаў аўтараў выдавецтваў, серый і іншых, змяшчаюць шмат гіперспасылак, якія дазваляюць атрымоўваць дадатковую інфармацыю; магчымасць пераходу на ўзроўні вышэй і ніжэй, фільтраваць спіскі рубрык, дабаўляць каментарыі, падборкі кніг, rss і інш. Індэксаванне ЭК пошукавымі сістэмамі Google, Яндэкс забяспечвае яго даступнасць і выкарыстанне рэсурсаў бібліятэкі. Найбольш адпавядаюць сучасным патрабаванням ЭК бібліятэк БДУ, БДУІР, БНТУ, Камандна-інжынернага інстытута МНС Рэспублікі Беларусь, Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Я. Купалы, БДСГА (г. Горкі) і інш. Напрыклад, ЭК ФБ БДУ дазваляе весці пошук па 13 падбазах дакументаў розных відаў, актуальных галін, «Вестнику БГУ». Падбаза кнігі дазваляе весці пошук па 10 ўбудаваных слоўніках: аўтары, назвы, год выдання, персаналія, калектыў, храналогія, геаграфія, тып дакумента, ключавыя словы, тэматычны пошук.

Электронныя каталогі, як правіла, забяспечваюць доступ да бібліяграфічных баз даных уласнай генерацыі, пераважна кніг, перыядычных выданняў, артыкулаў, прац выкладчыкаў універсітэта, дысертацый і аўтарэфератаў дысертацый і інш.), асобных БД па актуальных праблемах вышэйшай школы і профільных для УВА навуковых праблемах, бібліяграфічных БД рэдкіх і каштоўных кніг, краязнаўчых.

Высокахуткасны доступ карыстальнікаў да ЭК праз інтэрнэт (у т. л. праз мабільныя ўстройства) – гэта звычайная практыка многіх замежных універсітэтаў, але пакуль рэалізаваная толькі ў 25 бібліятэках айчынных УВА. Многія бібліятэкі прадстаўляюць ЭК і іншыя бібліяграфічныя рэсурсы ў межах лакальных сетак (Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта, Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, Мінскага дзяржаўнага вышэйшага радыётэхнічнага каледжа, Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта і інш.). Па ЭК яшчэ слаба ўкараняецца адначасовы паралельны пошук з адной кропкі доступа па запытах па ўласных БД і знешніх электронных каталогах (вядзецца ў бібліятэцы БДСГА. Гэты бібліяграфічны пошук вызначаецца найбольшай паўнатой і глыбінёй.

Паступова бібліятэкі рухаюцца і ў кірунку пашырэння доступа да ЭК буйнейшых бібліятэк і інфармацыйных цэнтраў Беларусі і сусвету. Напрыклад, бібліятэка Брэсцкага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта падае «Карысныя спасылкі» да 13 ЭК буйнейшых бібліятэк і ЦБ Беларусі, сярод іх ЭК НББ, НКП Беларусі, ФБ БДУ, НБ БНТУ, баз даных Міністэрства аховы здароўя, БелГІСС, Нацыянальнага фонду ТНПА і інш.

Стварэнне зводных каталогаў універсітэцкіх бібліятэк – адна з вядучых тэндэнцый замежнай практыкі і бяспрэчна актуальная для кардынальнага паляпшэння бібліяграфічнага забеспячэння ўдзельнікаў адукацыйнага працэсу ў краіне. Аднак пакуль што ведамасная карпаратыўная сістэма электроннага каталога адсутнічае (так, не дайшоў да рэалізацыі праект «VirLib», які прызначаны для гэтай мэты). Не ўдзельнічаюць пакуль бібліятэкі УВА і ў стварэнні зводнага электроннага каталога НББ. Паступовае збліжэнне праграма-лінгвістычнага забеспячэння, развіццё тэлекамунацыйнай інфраструктуры і хуткасных камунікацый паміж бібліятэкамі будуць спрыяць рэалізацыі гэтых найважнейшых бібліяграфічных праектаў.

У 2012 г. у бібліятэках УВА было 1047 БД, з іх па падпісцы (аплата гадавой ліцэнзіі) забяспечваўся доступ да 365 БД,

у т. л. 295 паўнатэкставых [2, с. 16]. Папулярнымі з'яўляюцца рэсурсы, прадстаўляемыя праз ВЧЗ НББ (26 бібліятэк), кампаніі EBSCO, якая прапануе якасны кантэнт для навукі, адукацыі, бізнеса ў он-лайнавым рэжыме.

Выключна важнымі для прадстаўлення дасягненняў айчынай навукі, забеспячэння адукацыйнага працэсу і вызначэння рэйтынгаў УВА на нацыянальным і міжнародным узроўнях з'яўляюцца рэпазіторыі. З чатырох айчынных рэпазіторыяў па сістэме Webometrics лідзіруе ЭБ БДУ (97-е месца ў свеце, 46-е ў Еўропе на снежань 2013 г.). Хуткі доступ да бібліяграфічнага запісу і тэкстаў забяспечваецца з дапамогай такіх бібліяграфічных элементаў, як аўтары, назвы, даты публікацыі, тэмы, раздзелы і калекцыі.

Адным з найбольш адметных і значных карпаратыўных праектаў, у якім удзельнічаюць і бібліятэкі УВА, з'яўляецца БД «Вучоныя Беларусі». Ствараемыя аўтарытэтныя запісы дазваляюць атрымаваць і дакладную бібліяграфічную інфармацыю аб абароненых дысертацыях, важнейшых навуковых працах і публікацыях, прысвечаных айчынным навукоўцам. Гэты рэсурс будзе спрыяць задавальненню запытаў персанаграфічнага і тэматычнага зместу, садзейнічаць распаўсюджванню здабыткаў нацыянальнай навукі. Гэтай задачы садзейнічаюць і бібліяграфічныя матэрыялы на персанальных старонках выкладчыкаў універсітэтаў, у стварэнні якіх павінны прымаць удзел бібліятэкі.

Сучасная тэндэнцыя карпаратыўнага ўзаемадзеяння ў стварэнні і выкарыстанні бібліяграфічных рэсурсаў знаходзіць адлюстраванне ва ўдзеле бібліятэк УВА ў міжнародных і рэспубліканскіх праектах: «Межрегиональная аналитическая роспись статей» МАРС (7 бібліятэк), «Ассоциация Региональных Библиотечных Консорциумов» АРБИКОН (НБ ПДУ, НБ ВДУ), Беларускі праект па аналітычным роспісе артыкулаў «БелАР» (10 бібліятэк), Беларускі кансорцыўм па сумесным аналітычным роспісе артыкулаў «LibKAPD» (6 бібліятэк), «Сводном каталоге периодики и аналитики по медицине» (бібліятэка ГрДМУ). Каля 2 млн запісаў у ЭК у 2012 былі атрыманы па абмену [2, с. 16]. Удзельнічаюць асобныя бібліятэкі і ў асобных рэгіянальных праектах, аднак, на жаль, пакуль не далучыліся да вядучых нацыянальных праектаў: зводнага электроннага каталога, электроннай бібліятэкі.

У кантэксте карпаратыўнага ўзаемадзеяння як сусветнай бібліятэчна-бібліяграфічнай тэндэнцыі выкажам меркаванне аб перспектыўнасці інтэгравання інфармацыйных рэсурсаў бібліятэк айчынных УВА у межах адзінай інфармацыйнай сістэмы, у якой рэсурсы забяспечваюцца метадавымі і карыстальніку прадстаўляюцца сродкі кантэкстна-атрыбутыўнага пошуку. Падобны інтэрнэт-праект «Единое окно доступа к образовательным ресурсам», напрыклад, рэалізаваны ў Расіі і забяспечвае доступ удаленых удзельнікаў адукацыйнага працэса да рускамоўных электронных адукацыйных рэсурсаў. Каталог адукацыйных інтэрнэт-рэсурсаў утрымлівае стандартызаваныя метадавыя знешніх інтэрнэт-рэсурсаў (сайтаў і асобных размешчаных у іх рэсурсаў) і апісанні поўнатэкставых публікацый электроннай бібліятэкі.

Карпаратыўнае ўзаемадзеянне паміж бібліятэкамі УВА па напрамках каталагізацыі і даведачна-бібліяграфічнага абслугоўвання можа ўзняць ўзровень бібліятэчна-бібліяграфічнага абслугоўвання ўдзельнікаў адукацыйнага працэса. Але на шляху да яго трэба дасягнуць вырашэння многіх пытанняў прававога і тэхніка-тэхналагічнага характару, скіраваць памкненні бібліятэчных спецыялістаў на вызначэнне важнейшых мэт дзейнасці у сучасных умовах.

Вядуць бібліятэкі УВА падрыхтоўку друкаваных і электронных бібліяграфічных дапаможнікаў рознага мэтавага і жанрава-тыпалагічнага характару. Найбольш распаўсюджанымі з'яўляюцца паказальнікі прац выкладчыкаў (у т. л. па факультэтах і кафедрах) тыпа «Універсітэт у друку», біябібліяграфічных паказальнікаў, спісаў новых паступленняў, віртуальных выставак, пучевадзіцеляў у дапамогу навучанню па асобных дысцыплінах. Сярод іх ёсць прадукцыя ў дапамогу адукацыйнай і навуковай працы, для чытання ў вольны час, выхаваўчай і ідэалагічнай рабоце выкладчыкаў і куратараў. У 2013 г. бібліятэкі УВА выконвалі падрыхтоўку 17 бібліяграфічных паказальнікаў, сярод якіх 11 персанальных, 4 – прац супрацоўнікаў і 2 тыпу «Універсітэт у друку» [3].

Паступовае вырашэнне закранутых пытанняў прынясе плён справе бібліятэчна-бібліяграфічнага забеспячэння вышэйшай адукацыі як адной з важнейшых сфер грамадства і падрыхтоўцы спецыялістаў, якія валодаюць сродкамі атрымання неабходнай інфармацыі для будучай прафесійнай дзейнасці.

1. Search Hathitrust's digital library [Электронны рэсурс]. – URL : <http://www.hathitrust.org/>.

2. Лапо, П. Обзор деятельности библиотек учреждений высшего образования Республики Беларусь в 2012 г.: состояние и перспективы / П. Лапо, О. Баньковская // Бібліятэчны свет. – 2013. – № 3. – С. 15–20.

3. Сводный план работы библиотек УВО РБ на 2013 г. [Электронны рэсурс]. – URL : <http://www.library.bsu.by/?vpath=/methodicalcentre/plan/>.

*А. В. Предеина, канд. педагогических наук,
доц. каф. теории и истории ИДК БГУКИ*

ИНФОРМАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ ПУБЛИЧНЫХ БИБЛИОТЕК КАК СРЕДСТВО ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СИСТЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Современное общество информации и знаний предъявляет высокие требования к образованности граждан, что предусматривает образование на протяжении всей жизни, процесс образования становится перманентным. Публичным библиотекам традиционна свойственна образовательная, просветительская деятельность, что позволяет им на современном этапе развития общества активно включаться в систему непрерывного образования.

Обеспечить возможность получения нового качественного знания всеми желающими могут только организационно оформленные и структурированные информационные массивы, которыми располагают, в первую очередь, библиотеки которые все чаще выступают сегодня в роли своеобразных «университетов» в системе непрерывного образования и самообразования. Этот аспект образовательной функции должен сделать библиотеку заметной структурой в системе организации и ретрансляции знаний, обеспечивая единство общекультурного и профессионального образования [4].

Обеспечения образования и самообразования становится возможным благодаря реализации одного из важнейших направлений деятельности библиотеки – обеспечение пользователей всеми видами информации, что повышает требования к деятельности публичных библиотек по формированию инфор-